

Янгол у сірому

Про книгу

У кожній з новел, які складають архітекtonіку роману Надії Гуменюк «Янгол у сіромі», — окрема людська доля, що використовується або занепадає у нестримному крутежі історії. Але всі вони зав'язуються у тугий сюжетний вузол навколо криниці, що колись стояла на хуторі, а тепер опинилася у «царському» селі. Пам'ять води невмируща, а час робить над нею нове коло... Ніщо не минає безслідно, все має своє продовження. Такий лейтмотив роману — сучасної варіації біблійної притчі про Авеля і Каїна.

Надія Туменюк

Янгол

у сірєтї



Коронація
слова



КОРОНА

ІНТЕР

Надія ГУМЕНЮК

Янгол у сірому

Роман

Лауреат
Конкурсу романів, кіносценаріїв, п'єс
та пісенної лірики про кохання
«КОРОНАЦІЯ СЛОВА – 2011»



Гуменюк Н.

Янгол у сіромі: роман / Н. Гуменюк. — Тернопіль : Богдан, 2012. — 200 с.

ISBN 978-966-10-7424-7

У кожній з новел, які складають архітектуру роману Надії Гуменюк «Янгол у сіромі», — окрема людська доля, що використовується або занепадає у нестримному крутежі історії. Але всі вони зав'язуються у тугий сюжетний вузол навколо криниці, що колись стояла на хуторі, а тепер опинилася у «царському» селі. Пам'ять води невмируща, а час робить над нею нове коло...

Ніщо не минає безслідно, все має своє продовження. Такий лейтмотив роману — сучасної варіації біблійної притчі про Авеля і Каїна.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора та видавництва.*

Криниця

(Замість прологу)

Крик пронизав його, мов куля навиліт.

— Не підхо-о-о-одь!!!

Чоловік зірвався, виштовхнув з горла клубок густої задухи, опустив з ліжка важкі набряклі ноги, намацав пальцями капці. Виборсувався зі сну, як потопельник із водяного крутежу. Ще раз хапнув ротом повітря і нарешті таки випірнув на поверхню. Ніч — хоч в око стрель. А над нею — вселенська тиша. І тільки десь в лабіринтах його схарапудженого мозку продовжує битися оте надривне і застережливе: «Не підхо-о-о-одь!!!»

Колись той крик будив його мало не щоначі. Потім він навчився, як не чути його: за день, бувало, сам так накричиться, так нарепетується, що аж горлянка пече, ввечері заправить ту печію казьонкою — і спить до самісінького ранку як убитий. Головне — не залишатися наодинці з собою вдень, не дати крикові застати себе зненацька. Але тепер...

Він обхоплює голову, затуляє долонями вуха. Намарне. Здається, голос всотується у нього через припухлі долоні, через голі ступні, через розширені пори шкіри. Чоловік піднімає над головою руки із стиснутими кулаками, відкриває рот — мусить перекричати той крик, мусить прогнати.

— А-а-а-а... У-у-у-у!!!

Він уже не кричить, а виє, як вовкулака. Голос стихає, ніби злякався того виття. Але чоловік знає, точно знає, що той не зник, не пропав, не розчинився у чорноті ночі, ні-ні, він забився в котрийсь із темних кутків кімнати, заховався, причаївся, перетворився у тривожну вібрацію повітря, що змушує так дрібно сіпатися його важке тіло. Зараз той голос нагадає про себе і знову до самого ранку буде будити його, розтриюджувати пам'ять, ворохобити і нидіти десь там, де в людини має бути душа.

Якийсь беззвучний схлип прокотився темрявою. Якесь дивне тремтіння зворухнуло ніч. Звідки воно? А-а-а-а... Він хапає сокиру, давно приховану під ліжком, і йде. До криниці. До тієї прояви, з якої

виринається голос. До тієї вирви, того казана пекельного, що ось уже стільки ночей вихлюпує на нього свій смоляний окріп.

Чоловік обережно несе своє велике набрякле тіло через двір, мерехтливою доріжкою з рожевого базальту, повільно підходить до чорного металевого мережива хвіртки, хапається за роззявлену пащу чи то дракона, чи то динозавра і зразу ж перелякано відсмикує руку, ніби той ящір ожив і намірився зімкнути на ній свої залізні щелепи. Його погляд, спрямований за хвіртку, на пагорбок, від якого збігає дорога, застигає, очі розширюються від жаху. Густі клубки білого нічного туману котяться до криниці, оповивають її з усіх боків і вже здаються хмарами, які піднімають її над землею і несуть, несуть кудись. Ось уже й він по коліна в тому білому хмаровинні, пливе за криницею — у вічну безвість чи на вічний суд?

І раптом над жовтим зрубом криниці, біля довгої шиї дерев'яного журавля, з'являються чийсь руки, здійснені до неба, за ними — голова, плечі. Мить — і вони опускаються, зникають. Знову з'являються, і знову зникають. Ніби хтось благає небесні сили витягти з темної безодні, з білої драговини туману. Вражений мозок чоловіка, який стільки років носив у собі ту криницю, як ракову пухлину, не може усвідомити, чи випірнуло побачене з минулого, чи відбувається ось зараз, у цю глупу ніч, — він вимикається, згасає, як перегоріла лампочка. Велике тіло спочатку застигає на місці, тоді повільно сповзає по хвіртці й падає на доріжку, якраз під розчепірені лапи чорної містичної істоти з роззявленою пащею.

— А-а-а-а... У-у-у-у!!!

Хтось вмикає світло в садибі навпроти, виходить на дорогу, насторожено вслухається. Але не у виття, що б'ється об нічну темінь поруч, а в слабкий стогін, що ледь долинає з краю вулиці, від криниці. Він хутко минає сусідську хвіртку з потворним ящером, що причаївся серед чорного, відлитого з металу мережива, як павук серед павутиння, важкі ковані ворота, високий мур. Хтось такого ж зросту, з таким же впертим нахилом сивої голови, з таким же трохи випнутим вперед підборіддям, як у чоловіка, який лежить біля хвіртки. Хтось... Двійник? Згусток матеріалізованої пам'яті? Воскреслий із мертвих?

Розділ І. Зимопис Авеля

1

— І хто ж ти, зеленоока? Звідкіля прибилася до цих місць такої темної ночі? І що мені з тобою робити? В міліцію дзвонити, «швидку» на поміч кликати чи ждати, поки ти відволодаєшся і сама скажеш? Мо' й зовсім ні до чого тобі ті зайві свідки? Хто знає, в яку халепу ти втрапила? Га? Та чого ж ти так вчепилася пальчиками у цю полотняну торбеху? Знаєш, коли я ще парубчаком був, панянки з маленькими ридикюльчиками ходили, а тепер... Ну що це за дівоцька сумка? Та відпусти ж ти її! Дай-но, я цей писк моди на стілець покладу. Ну добре-добре, не хвилюйся — не буду. Спи. В твої роки сон — то найкращі ліки. А я... Все одно щоночі витрішки продаю, а після цього всього, мабуть, до ранку задрімати не вдасться. Так що раптом, боронь Боже, щось, то тільки голос подай. Спи-спи, а я трохи поблукаю... Не бійся, не на вулиці, ні — як же я тебе саму покину? То інше... Зовсім інше блукання...

От тільки очі заплющу — і вже...

Знов цей запах свіжопобіленої хати, випраних рушників і солодкої розчини, з якої завтра мають вирости паски... Запах Чистого четверга. Він легенько лоскоче серце — ніби хтось молоденькою травинкою по ньому проводить. І раптом...

Хата аж здригнулася від ударів. У дворах завалували собаки. Хтось гидко вилаявся. Я кинувся до вікна. Дві чорні постаті, одна висока, дебела, а друга коротша, миршава, облиті мертвотно білим місячним сьайвом, товклися біля порогу, як опівнічні примари. Але ж привиди не грюкають у двері. Ще кілька ударів ногами знадвору — і сосновий засув у сінях розлетівся вдрузки, а двері розчахнулися навстіж і гепнулися об стіну. Я зіскочив з ліжка і кинувся у сіни, але тато

наздогнав мене, поквапливо згріб своїми шкарубкими долонями, затиснув під пахвою, заніс до кімнати і притиснув до подушки:

— Накрийся коцом і лежи мені! Хай тико побачу, що висуваєш носа! Розігнався тут поперед батька в пекло. Щось добре гупої ночі до хати не приб'ється, факт... А до злого... Що б воно там не було, що б ти не побачив — лежи і мовчи! — сказав якимось дерев'яніючим, ніби не своїм голосом.

Мама недавно заснула — цілий день поралася біля хати, чепурила її до Великодня, під пронизливим весняним вітром добілювала стіну на причілку, мало не до півночі розгладжувала рублем і качалкою випрані рушники та сорочки, замішувала тісто. Тепер, нагло вирвана тим гуркотом і шарварком зі сну, вона ніяк не могла отямитися, второпати, хто прийшов і що воно діється. Дивилася наполохано на дві смужки світла від кишенькових ліхтариків і зіпала ротом. А тато тремтячими руками вже засвічував лампу.

— Сідайте, людойки добрії! — мама нарешті спохопилася, накинула на білу нічну сорочку зелену хустку-шальоху, куплену минулої неділі до свята і розвішену на жердці над куфером, показала гостям на лавку біля стіни. — Сідайте, щоб у нас старости сідали, бо ж маємо дівку.

— Дівку, кажеш? Не, ми ниньки посватаємо хазяїна, — розв'язно засміявся вищий і тицьнув пальцем у тата: — Собирайся! Айн, цвай, драй — і ні секунди більше!

— Що це ви таке кажете? Куди збиратися? Ніч же! Господи! Може, вам свіжини? Ми позавчора кабанчика забили. Сідайте до столу, сідайте. Марійко, внеси-но туку! І бутлика прихопи! — наказує мама сестрі.

— Бутлик — да. Бутлика ми прихопимо. Але на збори — ні секунди більше! Ворушись! — грубо штовхнув тата у плечі нижчий.

— Змилуйтеся! За що? — мама падає на коліна і заломує руки. — Та він же ніколи мухи не зобидив! Він же такий... Та в селі всі потвердити можуть! Куди ж ви його?

— Много вопросов, гражданочка! Не можна бути такою любознательною. Як гласить народна мудрість, а ви ж представительница цього самого народу, любопитній Варварі носа відірвали! Так що бережіть свого носа! — знову регоче високий.

Нижчий відштовхує Марійку, яка підбігла до тата. Сестра падає на

вищого, той хапає її за косу.

— Невеста, ти оглохла? Ниньки ми сватаємо твого папашу. Так що сиди й не рипайся! Поки що...

Я зірвався з ліжка, кинувся на нього. І від удару ногою в живіт відлетів до печі.

Двері жалібно скрипнули, ніби якийсь нічний птах раптом сполохано заквилив на порозі. Худорлявий, жилавий, трохи зігнутий вічною селянською роботою, тато вхопився за одвірок, різко повернувся на мій зойк, але не кинувся назад, тільки якось безпомічно глянув на мене:

— Бережи маму і Марійку!

Я бачив через відчинені двері, як він ішов до автомобіля, що великим чорним жуком-гробовиком причаївся за ворітьми і поблискував проти місяця залізним панцирем — повільно, якоюсь старечою ходою, ніби раптом перетворився у згорбленого діда. «Воронок» сердито блимнув двома жовтими банькатими очима на розквашену дорогу, голосно чмихнув, відкрив пащу, проковтнув нашого тата, пирхнув на нас смердючим димом і, злившись із чорнотою ночі, покотився геть.

Того Великодня ми не скуштували ні шинки, ні ковбаски. Мама все повивозила до міста. Але це не допомогло. За два тижні їй сповістили, що її чоловіка, Прокопа Горнична, разом з іншими арештованими «за пособничество местным бандитам отправили по месту назначения». Де саме те «место назначения» — ані слова.

Пособляв тато хіба буханцем хліба та куснем сала. До нас і справді часом навідувалися з лісу. Свої ж, сільські — сусід Василь Химин, Марійчин хрещений Йосип Чорненький, троюрідний мамин брат Олексій Мартинчук, який до війни разом з татом на заробітки їздив. Але про це жодна жива душа не відала. Не прийнято було в селі обговорювати таке. Хоча хто тоді не ділився бульбою чи хлібом з односельцями? Всіх до одного можна було б вислати із Залісців туди, де Макар телят не пас. Причиною ж того нічного візиту було не «пособничество», а хата наша — з жовтого бруса, під білою бляхою. Ми її три роки всією сім'єю ліпили, як ластівки гніздо.

Добре пам'ятаю той Святвечір: мама, промовляючи традиційне «Дай нам Боже всім нового Різдва діждати у здоровлі та добрі...», додала, зітхнувши на покуть: «...і в своїй хаті». Ми жили тоді у старенькій

хатині разом з бабусею, дідусем і татовим братом, тож мама не раз казала: нічого так не хотіла б, як нову хату — простору, зі світлицею, і щоб ґаночок зі східцями, і квіти під ґанком, і залізний півник на комині. Тоді, за святковим столом, тато промовчав, тільки якось пильно-пильно на свої руки подивився, ніби зважував, чи справляться вони, до всякої роботи звичні, і з таким клопотом, як будівництво.

А як тільки сніг зійшов, на подвір'ї вже сухі соснові бруси жовтіли. І почалося. Батьки самі не відпочивали, від рання до смеркання борсалися у роботі, кожну копійку вкладаючи у будинок, і нам з Марійкою спуску не давали. Якось сестра аж розплакалася: он всі дівчата з вулиці йдуть у Підгайці — там, кажуть, цигани отаборилися, ведмедя танцюючого з собою привезли та й самі танцюють і співають, і на скрипках грають. А на ній знов усенька робота по господарству, бо мама хату тинькує. Так її, Марійчина, нещасна молодість мине — то на городі, то біля худоби, у неї вже руки болять.

Мама навіть не зупинилася і очей не відвела від рудої глини, кинула через плече, що тільки в лінивого руки не болять, зате хто працює, той не бідує, хто змолоду рук не шкодує, той на старість в добрі розкошує. Та по якомусь часі не витримала, зітхнула:

— Скоро Пречиста, треба хоч знадвору закінчити... Тобі ж у цій хаті жити. Та добре вже, біжи, доганяй дівок, а то будеш потім шкодувати та нарікати.

Кажу ж, зліпили ми собі хату, як ластівки гніздо. І покинули, як ластівки по літі.

Мабуть, товарняк, до якого заштовхнули тата, не встиг ще й за Україну від'їхати, як на нашому ґанку прибили вивіску: «Сільрада». А біля неї торжествуюче став наш сусід, Дем'ян Старунів, у старому лапсердаку й новеньких чоботях. Юхтові чоботи, явно не по Дем'яновій нозі, на розмірів два більші, із високими, закаченими халявами, засвідчували його новий соціальний статус, а сірий лапсердак із засаленими кишнями і рукавами нагадував про недавнє минуле новоспеченого сільрадівського секретаря.

Ми з мамою та Марійкою взялися ладнувати собі нове житло — землянку. Викопали погрібець, притягли кілька сухих стовбурців з лісу, взяли трохи дощок зі свого і вже не свого подвір'я. Я змайстрував дашок, двері — в тата ж навчився, поки дім будували. І переселилися

ми із сонячної світлиці під землю. Якби не дощі, то ще б нічого. Але тільки починалася волинська весняна моква, на стінах виступала вода, й тоненькі цівочки стікали донизу, як в'юнкі сиві вуженята. Сіра пліснява в'їдалася в ніздрі, в легені, заповзала під шкіру. Мама надривно кашляла ночами. Ледве перекантували ту дощову весну. Влітку стало легше — майже три місяці ми ночували надворі, під старою яблунею, на недомайстрованих татом широких соснових санях.

Землянку ми викопали через дорогу від сільради — там був наш город, скраєчку якого росло кілька крислатих яблунь-пепінок. У місячні ночі біла бляха сяяла так, що я не міг заснути — дивився на те сіяння, вставав і йшов до хати, зазиравав у вікна, тамував сльози і стискав кулаки. А мама все бігала до ферми, шукала нашу Зіроньку, носила їй траву, припадала всім тілом до схудлої на колгоспних харчах рябої годувальниці і плакала біля неї, як біля хворої дитини.

Ми думали, що до осені зведемо хоч якусь хатину. Та надіявся дід на мід, та й без обіду зостався. Ніц з того думання не вийшло — не було за що, не було коли, не було як, бракувало вмілих татових рук. І тоді я намислив собі таке, від чого аж зовсім спати перестав: от поступлю у педшколу, вивчусь на вчителя, направлять мене викладати у якесь село, дадуть кімнату (вчителям, які приїхали у наше село, дали ж), і я заберу туди маму з сестрою. Кімната — це, звісно, не дім, але ж і не землянка. Мені виповнилося п'ятнадцять. У школі мене називали башковитим, до того ж я багато читав — тато з малих літ заохочував мене до книжок, хоч сам закінчив тільки три класи церковно-приходської школи, а коли пани Брагіцькі у тридцять дев'ятому поспішно за Буг виїхали, я мало не півбібліотки їхньої додому переносив. Хто із сусідів хапав покинуті стільці, хто ходники, а я — книжки. Вчителі, яких у нашу школу прислали після війни, таких книжок і в очі не бачили. І це додавало мені сміливості. Сьогодні й сам дивуюся з тієї відваги. Могли ж запитати про батька і вказати на двері: завертай, хлопче, голоблі... Але прийняли. Може, тому, що у багатьох батьки опинилися деінде, а може, ще й тому, що в ті повоєнні роки мало грамотних було серед моїх ровесників: за Польщі сільські діти ходили до школи хіба зимудругу, а за советів ще часу не було, щоб закінчити сім класів.

Нас троє з одного села стали учнями педшколи. Точніше, із самих Залісців двоє, я і мій двоюрідний брат, а Соломійка — з хутора, що

примостився за кілометра півтора від крайньої сільської вулиці. Іноді ми під'їжджали попутною вантажівкою, іноді хтось із односельців підвозив «панів спудеїв» до міста на возі, але зазвичай ми ходили пішки. Щоб встигнути на заняття, доводилося вставати ще затемно. Зі села ми з Каськом ішли до Волошенюкового хутора, де до нас вибігала Соломійка, а тоді вже втрюх через невеликий лісок прошкували до путівця, що вів до міста. Бувало, як дуже вже занегоджувалося, ночували в когось із земляків. Тоді в місті почали будівництво кількох заводів, і чимало людей із навколишніх сіл змінили статус — перейшли із землеробів у будівельники, маючи надію згодом влаштуватися на тих же заводах робітниками.

Це сталося вже на другому курсі, у вересні, рівно за рік після вступу до педшколи. Яюсь перед її вікнами, голосно чмихнувши і норовисто крутнувши лискучим чорним задом, зупинився «воронок». А за кілька хвилин мене викликали в кабінет директора.

— Горнич? — похмуро глянув на мене блідими риб'ячими очима цибатий дядько в галіфе і форменному кашкеті.

— Так, — відповів я.

— Читай! — він тицьнув мені під ніс зіжмаканий аркуш.

— *У колгоспному ярмі*

Ходять люди, як німі...

Я відчув, як раптом замлоїло у ямці під грудьми і перед очима попливли жовті кола.

— Та що ти там бурмочеш, як три дні не їв, мать твою? Голосно читай! — чоловік нервово закрокував навколо столу, постукуючи по ньому вузлуватими пальцями.

У колгоспному ярмі

Ходять люди, як німі.

Як отара, день при дні...

Заробляють трудовні...

Ані пісні, ані волі,

Бідні, ледве дишуть —

За сім днів роботи в полі

Їм один запишуть.

Я читав, а в голові схарапуджено металися думки: як цей вірш потрапив до рибоокого? Хто міг вирвати аркуш з мого потаємного зошита, якого я нікому жодного разу не показував?

— Ну, впізнав своє писаніє, поет хренов?

— Це не моє.

— Не твоє?! А чиє?

— Не знаю.

— А почерк чий?

— Тут же друковані букви.

— Ти диви, справді друковані... Мда... Мда... Неси-но свої зошити. Ні. Хай директор принесе, а то ти ще загубиш по дорозі. Чи сам загубишся, мать твою... Бігай потім за тобою лісом.

Директор витрусив з торбини на стіл дві книжки і кілька зошитів. Але в жодному з них не було вирваної сторінки. Мене посадили у «воронок» і повезли додому. В землянці хіба що мокрих стін не роздовбали, але також не знайшли нічого. Той зошит наче крізь землю провалився. Та й що такого цікавого вони б там знайшли? У ньому було десятків два віршів про моє перше кохання, у якому я й сам собі ще боявся зізнатися, і ось один такий, про колгосп... Хтось вирвав аркуш із крамолою, а самого зошита забрав і заховав. Та так заховав, що тепер я й сам не знаю, де його шукати. Але навіщо? Навіщо він це зробив? Міг би віддати рибоокому весь зошит. Тим більше, що всі інші вірші я просто писав, а не виводив друкованими літерами і вони могли б «без суда и следствия»...

Мене допитували ще кілька днів. Цибатий кричав, що він і так точно знає: «це твій, бандитський вилупку, пасквіль на власть, яка принесла в цю діру, в цю лісову глухомань і колгоспи, і заводи, і культуру, але такі неблагодарні тварі, як ти, не вміють оцінити те, що їм на блюдечку з голубою кайомкою подали», моє зізнання йому до дупи, але він звик розв'язувати язика і не допустить, щоб його за носа водили. Та той крик розбивався об моє мовчання, як горіхи об стіну. І до нас знову приїхали вночі. І знову все повторилося, як тоді, коли забрали тата.

— Ну що, невеста з тілі-тілі-теста, підросла? — реготнув до Марійки той самий, дебелий. — Я ж тоді казав, що ми тебе оставляємо, але поки що. От тепер приїхали сватати. Брат твій женишка тобі підшукав. Знаєш, як звати його, женишка тоєсть? Сибір. О, то пацан шо нада!

Крепкий, здоровий, як бугай, тільки холодний дуже. Ну нічого, ти ж гаряча, розігрієш його, так сказати, розтопиш своїм пламенним серцем його вічний лід. Ха-ха-ха... Ну що ти носа вернеш, чого кривишся? Сибір тобі не нравиця? Понравиця, полюбиш, як миленька. Ще не такі полюбили.

Посватали нас аж у Сольвічегодський район Архангельської області.

Привезли вночі, висадили у засніженому полі під величезною чорною підковою лісу. Мороз аж шкварчить. Сплюнеш — а на сніг не слина, а бурулька крижана падає. Мама, так знесилена за довгу дорогу, що й говорити вже не могла, прошептала нам з Марійкою, щоб ми бігали або хоч ходили, ходили й не зупинялися. Сама вона вже не мала на те сил. Ми всю ніч бродили слідом за такими ж як самі, виснаженими, напівпритомними, бродили по колу, втоптуючи сніг і зігріваючи себе рухом. Страшенно хотілося зупинитися, впасти на рипуче білосніжне простираadlo поля і заснути. Сон марою волочився за нами, чіплявся за руки, гирями зависав на ногах, солодко цілував у повіки. Хтось, бувало, й падав від тих поцілунків, тоді коло на мить сповільнювалося, піднімало свою ледь теплу загублену детальку, ставило на ноги, здмухувало з неї важкий наліт сну та снігу, приводило до тями, прилаштовувало до себе і рухалося далі. Бо зупинка означала смерть.

Коли ледь-ледь засірів ранок, коло розпалося і потягнулося на звук вантажівок, що загуркотіли від лісу. Ті, хто не ходив у колі, вже не почули рятівних звуків автомобілів, не підвелися зі снігу. Ми вкинули мерзлі трупи в обледенілий кузов однієї з машин, в інші сіли живі. Ох мамо, мамо... Нащо я вам дозволив тоді заснути?!..

Марійка відійшла за рік. Кашляла дуже. Коли табірний наглядач виштовхував її того ранку з бараку на лісоповал, вона аж палала, а привезли сестру звідти холодну як лід. Я дивився на неї і навіть плакати не міг, щось клекотіло в грудях, і сльози згоряли у тому клекоті, не докотившись до очей, тільки стискав кулаки і потай клявся, що нізащо не залишуся тут. Нізащо! Навіть якщо мені суджено буде вирватися на волю всього на день чи два, а далі загинути, все одно втечу.

Думка про втечу не полишала мене ні вдень ні вночі. Вона стала тим маленьким невидимим двигунчиком, який щоранку заводив моє тіло,

піднімав його з дерев'яного лежака, гнав по артеріях кров і наповнював це сіре депресивне життя сенсом. Мозок вперто прокручував варіанти втечі, а очі никали мерзлою землею, ніби сподівалися побачити в ній якийсь потаємний хід, який би вивів мене на волю. Якось між високими штабелями дров та купами обрізаного гілля із повалених дерев мій погляд наштовхнувся на невеличку продовгувасту ямку розміром з дерев'яні ночви. Ямка неглибока, але таку сухоребру здихлю, як я, вона повинна була вмістити. А якщо зверху чимось прикидати... якщо закидати дровами... а під дровами ж можна дихати... Спочатку я обмірковував, кого б можна попросити про таку незвичну послугу. Але мій насторожений внутрішній голос підказував, що довіряти не можна нікому. Чекав дня, вибирав сприятливу мить, коли поблизу заглибини у землі нікого не буде і я зможу прокрастися між штабелями, покласти в неї своє згорнуте калачиком тіло й попливти в ній, як у човнику, нестримною течією часу.

Така мить настала. Зміна добігала кінця, насувалася негода, рвучкий вітер поквапливо наганяв темні отари хмар, сутінки щільно огортали ліс, біля ділянки із залишками вирубки — ні душі. Я прокрався до того рівчачка, влігся у нього, гачкуватою гіллякою потягнув на себе складену поруч купу полін — дров'яна стіна посунулася на мене, впала, мало не прибила своєю вагою. Але я й не ойкнув. Лежав, вдихав п'янки запахи соснини і ждав, коли лісоповал спорожніє. Як тільки через проміжки між полінами темно глипнула ніч, вибрався з-під завалу, прислухався і кинувся навітікача. Вирішив: треба бігти, бігти і не зупинятися, щоб добратися якомога далі, поки не спохопилися. За години дві був уже біля колії, видряпався на платформу, вантажену лісом, і причаївся. Від радості, що таки зумів утекти, аж не тямився. Але доїхати вдалося тільки до Сольвічегодська. Звідти назад у селище — під конвоєм.

— Тебе зразу пришльопнути, як собаку, чи трохи помучити? — дихнув мені в обличчя перегаром Одноріг і націлився в мене оброслою чорними волосинами бородавкою, припасованою прямисінько над переніссям.

За кольором цього круглого наросту, що й дав прізвисько начальникові охорони, можна було дізнатися і про кількість спожитого ним алкоголю, і про ступінь люті у крові. На даний момент вони аж

зашкалювали — бородавка стала темно-бордовою з синім відливом. Отже, він і справді міг мене пристрелити. Але передумав. Раптом криво усміхнувся:

— Любиш бігати? Добре! Будеш бігати!

Наступного дня під кінець зміни начальник охорони власною персоною явився на лісоповал. Пройшовся вздовж колони, яка рушала до бараків, і тицьнув пальцем у мене:

— Стояти! Два шага вперед! Кругом поляни — бігом!

Я робив коло за колом навколо вирубки, а він стояв і усміхався, аж поки я не впав. Наступного дня все повторилося. І третього, і четвертого, і п'ятого... Моє виснажене роботою і бігом тіло волокли до бараку, як мішок з тирсою, і кидали на нари. Від вечері на той час вже не залишалося й сліду, і я засинав тяжким сном, не маючи й ріски в роті. А вранці — знову робота. Відчував, що довго не протягну. Одноріг, казали, вже з кимось заклався на спір, скільки днів мені залишилося на цьому світі. Та і його дні в таборі вже були пораховані. Вночі, повертаючись з чергової п'ятики, він влупився чолом об двері, на ранок його бородавка нагадувала велику синю порхавку, а під обід його повезли до шпиталю в Сольвічегодськ. Більш я його не бачив.

Майже рік я валив ліс, їв баланду, ходив на політінформації. І весь цей час денно і нічно виношував у голові план нової втечі. Продумував, яку пору року краще вибрати (вирішив — літо), як буду їхати, де треба виходити і робити пересадки, де йтиму пішки, як обминатиму дороги, вивідував і запам'ятовував розклад руху потягів.

До літа не витерпів. Втік у березні. Із селища вибрався тим же способом. Але цього разу вже не поспішав вилазити з-під дерев'яного завалу, лежав майже дві доби, поки мене не перестали шукати поблизу лісоповалу і на найближчих станціях. Третьої ночі, геть задубілий, вибрався з-під дров, пробрався на платформу з деревиною, проїхав зупинок три і зістрибнув. Три дні пробирався лісами вздовж колії. На світанку четвертого купив квиток у загальний вагон пасажирського потяга — до найближчої станції (треба було економити гроші), далі — зайцем, інколи під сидіннями у загальних вагонах. Кілька разів змінював потяги і товарняки. Я не розслаблювався ні на хвилину, небезпека загострила мій слух і зір, страх бути спійманим зробив мене надзвичайно обережним — як лісовий звір, я на відстані відчував чужі

запахи, вловлював підозрілі звуки, передбачав розставлені пастки, обминав їх і рухався далі. І все ж ця мандрівка також могла обірватися.

Це сталося вже перед Москвою. Я взяв квиток у загальний вагон до найближчої станції, але не вийшов на ній. Як завжди, примостився посеред вагону — так, щоб можна було бачити двері з обох боків й, у випадку небезпеки, вчасно пробратися до виходу або заховатися під сидіння. Чахкання потяга, нічна задуха у напханому людьми вагоні, похрюпування з усіх боків... Мені здавалося, що я тільки на мить провалився у сон, всього на якусь секунду-другу. Схопився від того, що хтось торсає за плече. Зі сну не міг зрозуміти, де я і хто переді мною. Чоловік у форменному картузі дивився на мене і мовчав. Я також мовчав і дивився. Відчував, як холонуть пальці рук і ніг, прислухався до безладного гупання серця, безпорадно зіпав ротом і подумки молився.

Що він вгледів тоді у моїх розширених зіницях, той суворий залізничний службовець з потворним рубцем на шиї, що грубо випинав з-під коміра шинелі? Що прочитав у моєму затерптому погляді? А може, у нього десь такий же син, як я... А може, того холодного весняного досвітку на терезах душі чоловіка просто переважила Людина, а не Контролер... Він постояв, мовчки повернувся і пішов далі. Тоді я вперше зрозумів: є система з її залізними законами і капканами, але є і просто люди, які навіть в умовах найстрашнішої системи можуть вибирати — заганяти в ті капкани собі подібних чи зробити вигляд, що не помічають переслідуваних і дати їм хоча б маленький шанс вижити.

Я добрався до Москви. Звідти — до Києва. В Києві відчув полегшення: вірив, що тепер вже обов'язково доберуся додому, хоч би довелося пішки йти чи навіть повзком повзти.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ